(професійно-технічна) освіта" на період до 2027 року". URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-р

7. Свистун В. І. Педагогічні засади децентралізації управління професійно-технічною освітою. *Професійно-технічна освіта*. 2013. № 3 (60). С. 15-19.

Abstract. *The article considers the problems of reforming professional education of Ukraine in the conditions of decentralization. It is shown that the main problems are lack of funding, unjustified merging and consolidation of vocational schools and colleges, inconsistent structural changes in the network of public professional education institutions, low quality training of skilled workers and junior professionals. At the same time, the example of the Poltava region shows promising practices of creating industrial and educational clusters, which became possible through the partnership between the professional education system and the business community.*

Key words: *professional education, educational policy, decentralization.*

* * *

Прилуцька Н. І.,
студентка групи 1мОПз факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма "Освітня політика" *(м. Київ, Україна)*

Горохов С. В.,
доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, доцент *(м. Київ, Україна)*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

У статті розкрито значення поняття "децентралізація освіти" в науковій літературі, подано характеристику основних етапів децентралізації освіти України, проаналізовано нормативно-правове регулювання децентралізації освітньої сфери, окреслено проблеми та перспективи процесу децентралізації національної системи освіти.

Ключові слова: *процес децентралізації, децентралізація освіти, регулювання децентралізації освіти.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Дане дослідження набирає актуального наукового значення під впливом того фактору, що успіх і ефективність процесу освітньої децентралізації залежить від загального ходу адміністративної реформи, розвитку інфраструктури, реформи правоохоронних органів, протидії корупції тощо. Вагомо впливають на процес децентралізації соціальні і правові реформи, які проводяться в Україні.

Отже актуальність теми визначена тим, що без децентралізації освіти, без ефективного місцевого самоврядування Україна навряд чи зможе проводити ефективну освітню політику та втілювати на практиці конструктивні рішення в освітній сфері.

Аналіз наукових досліджень. Проблему децентралізації освіти висвітлено у працях багатьох науковців: А. Лелеченко "Вплив децентралізації на ефективність надання освітніх послуг" [5], А. Мельничука "Децентралізація влади: реформа № 1" [6], Г. Чабарай "Децентралізація освіти: чого бракує громадам" [7], М. Яцейко "Децентралізаія освіти як тенденція її розвитку у XXI столітті" [8] та інших.

Теоретично значущими для нашого дослідження є праці В. Андрущенка, який зазначає, що децентралізація – "більш ефективна, ніж централізація, модель щодо демократизації освіти та створення умов для самоорганізації в освітній сфері, де частина основних функцій управління на місцях входить у компетенцію об'єднань громадян, що мешкають на певній території, а також органів і посадових осіб, які не призначаються "зверху", а обираються населенням у межах територіальних громад" [1, с. 361].

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені. Варто зазначити, що попри значну кількість наукових напрацювань, на сьогоднішній день, немає єдиного комплексного дослідження освітньої децентралізації України, де були б надані цілісні та обґрунтовані висновки щодо ефективного впровадження даної реформи до національної системи освіти.

Мета статті полягає в аналізі історичних передумов та теоретичному обґрунтуванні сучасних реалій реформи децентралізації освіти в Україні.

Основними завданнями виступають: розкриття сутності поняття "децентралізація освіти" в науковій літературі, характеристика основних етапів децентралізації освіти України, аналіз нормативно-правового регулювання децентралізації освітньої сфери, обґрунтування проблем та перспектив процесу децентралізації національної системи освіти.

Виклад основного матеріалу. Європейська спрямованість розвитку, яку обрала Україна, відкриває не лише колосальні можливості, але й покладає велику відповідальність на всіх без винятку громадян. Адже децентралізація освітньої системи є невідворотнім процесом в розбудові європейської держави.

Враховуючи досвід країн, з розвиненою демократією, можна простежити, що саме завдяки децентралізації освіти, тобто залученню місцевого самоврядування до державотворчих процесів у даній сфері, ці країни досягнули поставленої мети – розбудови освіти, що надає якісні послуги та задовольняє потреби суспільства.

Підсумовуючи аналіз більшості визначень децентралізації освіти, можна зазначити, що вона є складним по структурі і змісту явищем, яке охоплює:

– спосіб визначення та розмежування завдань і функцій освіти, за якого більшість із них передається з рівня центральних органів на рівень нижчий і стає власним завданням та повноваженням органів нижчого рівня;

– механізми розширення людського потенціалу через укріплення органів освітньої влади на місцях, розвиток самоуправління громадян, підвищення ролі неурядових інститутів у розвитку освітньої сфери;

– загальноуправлінську систему, в якому вона виступає як сучасна парадигма публічного управління освітньою сферою.

Розгляд наведених тлумачень дає змогу виокремити ознаки освітньої децентралізації, такі як: максимальна наближеність публічних органів до об'єктів управління освітою та населення; самостійність суб'єктів управління в ухваленні освітніх рішень та дій; забезпеченість суб'єктів управління освітою ресурсами, переважно власними; виборність влади та забезпеченість доступу громадськості до контролю над нею; забезпеченість участі громадян в управлінні сферою освіти; самоорганізація та відповідна інституціональна спроможність суб'єкта освітнього управління; сформованість механізмів стримувань і

противаг у середині влади; реалізація різноманітних демократичних навичок та практик у сфері освіти.

Історичними передумовами реформи децентралізації виступає те, що після здобуття Україною незалежності в 1991 році, держава робила кроки для розвитку місцевого самоврядування та надання більших повноважень регіонам. Вагомою подією стала ратифікація Україною 1997 року Європейської хартії місцевого самоврядування, яку було прийнято під егідою Конгресу Місцевих та Регіональних Влад Європи задля визначення основних принципів та механізмів дії самоврядних органів влади в державах-членах Ради Європи. На основі цього Україна прийняла ряд нормативно-правових актів, які розмежовували та встановлювали повноваження окремих регіонів держави. Прикладом таких актів є Закон України "Про місцеві державні адміністрації" та Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні". Першим нормативним актом, у якому йшлося про реформу місцевого самоврядування, стала Концепція державної регіональної політики", затверджена указом Президента України в 2001 році.

Початком реалізації реформи освітньої децентралізації в Україні можна вважати прийняття Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні " у 2014 році"[4], що окреслила етапи реалізації:

1) 2014-2018 роки – формування законодавчої бази (внесення змін до Конституції, базового та галузевого законодавства): Закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України; Закон "Про добровільне об'єднання територіальних громад"; Закон "Про співробітництво територіальних громад"; Закон "Про засади державної регіональної політики"; пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг.

2) 2019-2021 роки – формування спроможних громад, зміна територіального устрою, чітке розмежування повноважень та функцій контролю різних рівнів управління, а також розвиток форм місцевої демократії та закріплення вже набутих успіхів реформи.

За даними моніторингу процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування, станом на січень 2020 року в Україні функціонує понад 980 ОТГ, створено 887 опорних шкіл, з них 423 – в ОТГ. В опорних школах та їх філіях навчаються більше як 389676 учнів.

Таким чином, перші етапи реформи децентралізації освіти створили передумови для розширення переліку системних реформ, до реалізації яких може бути безпосередньо долучена місцева влада. Це підвищує запит на поглиблення секторальної децентралізації, яка триватиме й після завершення поточного етапу реформи.

Подальша децентралізація освітніх управлінських повноважень у різних секторах очікувано передбачатиме підвищення ефективності реалізації відповідних публічних політик шляхом посилення спроможності органів місцевого самоврядування брати на себе відповідальність за надання освітніх послуг та інвестування у місцевий розвиток освіти.

Досліджено, що Закон України "Про освіту" 2017 року також продовжує реформу освітньої децентралізації та визначає механізми впливу на управління освітою об'єднаних територіальних громад, які:

– відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти (виконання закону, державних програм, наказів тощо);

– відповідають за забезпечення якості освіти (фінансування діяльності закладів освіти з державного та місцевих бюджетів, розвиток матеріально-технічної бази, ініціювання інституційного аудиту, створення інклюзивно-ресурсних центрів);

– відповідають за доступність дошкільної, початкової, базової середньої та позашкільної освіти (створення освітніх округів та опорних шкіл, організація та фінансування підвезення учнів до закладів освіти тощо);

– здійснюють функції засновника щодо підпорядкованих закладів освіти (затвердження установчих документів закладу освіти; проведення конкурсу на керівником закладу освіти, затвердження кошторису та прийом фінансових звітів закладу освіти, контроль за фінансово-господарською діяльністю закладу освіти та дотриманням установчих документів закладу освіти, забезпечення створення інклюзивного освітнього середовища, оприлюднення результатів інституційного аудиту закладу освіти та інформації про кошти, товари та послуги, отримані освітніми закладами).

Проаналізувавши державне нормативно-правове регулювання децентралізації освітньої сфери виявлено, що процес формування спроможних територіальних громад продовжується, але юридичне врегулювання деяких аспектів щодо зміни меж районів та міст обласного значення, зміни підпорядкування залишаються не вирішеними. Місцеві бюджети мають стати фінансово незалежними, самостійними, мати збалансований бюджет і чіткі розмежування функцій і повноважень між державними та місцевими органами місцевого самоврядування.

Попри значні труднощі освітньої політики України з питань впровадження децентралізації освіти (не конкретизоване, загальне законодавство; відсутність єдиного підходу до самого процесу реформи та його результатів, брак чіткої покрокової програми; відсутність єдиного координаційного центру), реформа надала органам місцевого самоврядування більше можливостей для розвитку освіти своїх територій, створення сучасної інфраструктури. Місцева влада стала зацікавленою в розвитку інвестиційної привабливості своїх територій на благо громади, адже сплачені тут податки ідуть на підвищення якості освіти жителів цієї території. Переваги реформи багато громад відчули вже сьогодні: в їх містах, селах і селищах почали приводитися до ладу освітні заклади. Реформа дала поштовх до повноцінного розвитку громад, можливість поліпшити освіту у кожному населеному пункті та у країні в цілому і дозволяє громадянам – кожному з нас – брати участь у вирішенні важливих освітніх питань.

Вищезазначене дозволяє дійти **висновку**, що подальше успішне впровадження реформи місцевого

самоврядування та децентралізації освіти, реформування територіальних громад як елементів базового рівня територіального управління має відбуватися у контексті системної реформи адміністративно-територіального устрою. Тільки в оновленій системі управління освітою з такою децентралізацією, що передбачає гармонійне поєднання повноважень та відповідальності місцевих громад останні матимуть педагога як експерта-практика, якому і держава, і батьки зможуть повністю довіряти. Саме довіра є тієї крапкою, за якою можна буде вважати, що справу зроблено.

Перспективою подальших досліджень виступає аналіз чергових освітньо-політичних змін внаслідок впровадження реформи децентралізації освіти задля розроблення інноваційного механізму функціонування децентралізації освітньої системи України.

Джерела:

1. Андрущенко В. Організоване суспільство. Київ. Інститут вищої освіти АПН України. 2006. 734 с.

2. Бобрицька В. І. Аксіологічний дискурс ідеї педагогічної освіти в контексті запитів об'єднаної Європи. Освітня політика : філософія, методологія, практика / за ред. Є. М. Суліми, В. П. Андрущенка: Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. Тематичний випуск: збірник наукових статей. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 156-160.

3. Бобрицька В. І. Система освіти як об'єкт моніторингу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання.* 2015. Серія 17. Вип. 27. С. 19-34.

4. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#n8

5. Лелеченко А. Вплив децентралізації на ефективність надання освітніх послуг. *Вісн. НАДУ*. 2004. № 3. С. 115-126.

6. Мельничук А, Остапенко П. Децентралізація влади: реформа № 1 [аналітичні записки]. К. : ЦОП "Глобус" ФОП Кравченко Я. О. 2016. 35 с.

7. Чабарай Г. Децентралізація освіти: чого бракує громадам [Електронний ресурс]. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files /2019-05/2019.pdf

8. Яцейко М. Децентралізація освіти як тенденція її розвитку у XXI столітті. *Вища освіта України*. 2017. № 4. С. 35-39.

Abstract. *The article describes the meaning of the concept of "decentralization of education" in the scientific literature, describes the main stages of decentralization of education in Ukraine, analyzes the regulatory and legal regulation of decentralization of the educational sphere, outlines the problems and prospects of the process of decentralization of the national education system.*

Key words: *process of decentralization, decentralization of education, regulation of decentralization of education.*

* * *

Бобрицька В. І.,
професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор *(м. Київ, Україна)*

Степанок Н. С.,
студентка групи 1мОПз факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, ОПП "Освітня політика" *(м. Київ, Україна)*

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті проаналізовано правове забезпечення реформ середньої освіти протягом незалежності України та узагальнено його вплив на реформування загальної середньої освіти. Обґрунтовано, що реформування шкільної освіти зумовлено вимогами суспільства щодо забезпечення якісної доступної шкільної освіти в Україні. Встановлено сутність законодавчих ініціатив з реформування середньої освіти, які потребують успішної реалізації задекларованих положень.

Ключові слова: *повна загальна середня освіта, українське освітнє законодавство, реформування системи освіти.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні реалії розвитку національних систем освіти в різних регіонах світу дають змогу окреслили низку характерних тенденцій, зокрема таких як глобалізація, конкурентність, демократизація, гуманізація, інформатизація тощо. Ці тенденції зумовили появу нових викликів, що обумовили процеси реформування систем освіти різних країн, відмінних за ментальністю, нормами освітнього права, історично сформованими традиціями навчання й виховання тощо.

Світові тенденції в розвитку національних систем освіти не оминули й Україну, яка знаходиться уже більш ніж чверть століття у перманентному процесі реформування [4, с. 17]. Це знайшло вияв у розроблення нового законодавчого поля функціонування системи освіти України як нормативно-правового підґрунтя здійснення низки освітніх реформ в країні.

Аналіз наукових досліджень. Суттєвий внесок у розроблення теоретичних й прикладних проблем розвитку освітньої політики в Україні, правового забезпечення освітніх реформ здійснили В. Андрущенко [1], В. Базілюк [2], В. Бобрицька [3; 4; 5; 6; 17], Т. Бойченко [2], Л. Забродська [2], В. Савельєв [1] та інші [10].

Мета статті полягає в аналізі правового забезпечення реформ освітньої сфери за роки незалежності України, зокрема у галузі загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз правової бази свідчать, що реформування загальної середньої освіти було розпочато Україною з набуттям незалежності в 1991 р. ухваленням рамкового закону "Про освіту" [13]. За часи незалежності у системі освіти України реалізовувались і продовжують реалізовуватись масштабні організаційно-управлінські проєкти стратегічного значення. Зокрема, першим національним проєктом стала національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") (1993), концепція якої полягала в децентралізації та демократизації управління освітою, диференціації, гуманізації та індивідуалізації освітнього процесу, неперервності освіти та багатовекторності навчальних планів і програм, переорієнтації всієї освітньої сфери на розвиток